РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Ірини Геннадіївни Бухтіярової на дисертацію Юрія Миколайовича Арапіна на тему «Публічне адміністрування ринку зерна в України», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право

Актуальність теми дослідження. Ринок зерна є однією з ключових складових аграрного сектору економіки України та має стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки держави, розвитку національної економіки і формування значної частки експортного потенціалу країни. Україна традиційно належить до провідних світових виробників та експортерів зернових культур, що зумовлює необхідність ефективного державного регулювання та належної організації системи публічного адміністрування у цій сфері.

Актуальність дослідження публічного адміністрування ринку зерна в Україні зумовлена низкою економічних, правових та управлінських чинників. Насамперед зерновий ринок має важливе значення для забезпечення стабільності внутрішнього продовольчого ринку, формування державних продовольчих резервів та підтримання економічної безпеки держави. У зв'язку з цим держава здійснює регулювання діяльності суб'єктів зернового ринку, визначає правила виробництва, зберігання, транспортування та експорту зерна, а також забезпечує контроль за якістю та безпечністю зернової продукції.

Особливої актуальності питання публічного адміністрування ринку зерна набули в умовах сучасних соціально-економічних викликів, зокрема внаслідок воєнних дій, порушення логістичних ланцюгів постачання, обмеження доступу до морських портів та необхідності забезпечення стабільного експорту зернової продукції. У таких умовах роль державних органів у формуванні ефективної політики управління зерновим ринком значно зростає, оскільки від ефективності їх діяльності залежить не лише функціонування аграрного сектору, але й загальна економічна стабільність країни.

Крім того, актуальність дослідження зумовлена процесами європейської інтеграції України та необхідністю гармонізації національного законодавства у сфері функціонування зернового ринку з правом Європейського Союзу. Впровадження європейських стандартів регулювання аграрного ринку, підвищення прозорості функціонування ринку зерна, удосконалення механізмів державного контролю та підтримки аграрного виробництва потребують наукового обґрунтування та розроблення ефективних управлінських механізмів.

Не менш важливим є вдосконалення інституційної системи публічного адміністрування у сфері функціонування зернового ринку, зокрема визначення повноважень органів державної влади, удосконалення механізмів взаємодії між державними органами, суб'єктами господарювання та іншими учасниками ринку. Ефективне публічне адміністрування у цій сфері має забезпечувати баланс інтересів держави, аграрного бізнесу та споживачів.

Отже, актуальність дослідження публічного адміністрування ринку зерна в Україні зумовлена стратегічним значенням зернового сектору для економіки держави, необхідністю забезпечення продовольчої безпеки.

Таким чином, необхідність удосконалення механізмів публічного адміністрування ринку зерна в Україні, забезпечення ефективного державного контролю, а також формування сучасної системи управління ринком зерна з урахуванням міжнародного досвіду зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у ґрунтовному правовому аналізі чинного адміністративного законодавства, процедур та інституційних механізмів, що регулюють формування ефективної системи публічного управління ринку зерна в Україні, удосконалення нормативно-правового забезпечення, впровадження сучасних механізмів моніторингу та екологічного контролю.

З огляду на це, обрана Ю.М. Арапіним тема дисертаційного дослідження «Публічне адміністрування ринку зерна в України» є досить актуальною, оскільки присвячена важливим питанням сьогодення щодо формування ефективної системи публічного управління ринку зерна в України. Окрім цього, дисертація

Ю.М. Арапіна є одним з перших комплексних досліджень з питань публічного адміністрування ринку зерна в України.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Науковий рівень і публікації здобувача на підставі аналізу та порівняння між собою за змістами є взаємовідповідними та відображають зміст і сутність однієї наукової проблематики, що безперечно свідчить про глибоке й ґрунтовне опрацювання теми, її об'єкта й предмета. Вступ характеризується високим рівнем аргументації щодо необхідності опрацювання основних структурних елементів дисертації, вказується їх взаємопов'язаність та компліментарність одне відносно одного, аналіз змісту, висновків до кожного розділу та загальних висновків до роботи свідчить про правильність вибору інструментарію наукового дослідження, його влучність та можливість викладу шляхів розв'язання основних проблем саме завдяки високому науковому рівню відповідної дисертаційної праці.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковано в шістнадцяти наукових працях, серед яких шість статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, десять тез наукових доповідей на науково-практичних заходах.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Низка положень, висновків, пропозицій і рекомендацій, що викладені в дисертаційному дослідженні Ю.М. Арапіна, отримано вперше або суттєво вдосконалено. Вони мають достатній ступінь наукової новизни. Наукова новизна отриманих результатів випливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає також у тому, що сама кваліфікаційна наукова праця присвячена актуальним і малодослідженим питанням публічного адміністрування ринку зерна в України. Так, здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, що полягає у виробленні ефективної системи публічного управління ринку зерна в України.

У роботі встановлено хронологію виникнення та розвитку публічного адміністрування ринку зерна, визначено поняття «публічне адміністрування

ринку зерна в Україні», «механізм публічного адміністрування ринку зерна в Україні», визначено суб'єктів ринку зерна в Україні. З метою вдосконалення механізму публічного адміністрування ринку зерна в Україні, запропоновано та розроблено проєкт Закону України «Про державну підтримку ринку зерна та його інтеграцію до країн-членів Європейського Союзу».

У роботі обґрунтовано нагальну потребу в удосконаленні системи публічного управління ринку зерна в Україні крізь призму викликів сьогодення.

У дисертаційному дослідженні сформульовано низку положень, що мають важливе значення для науки адміністративного права та діяльності Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України.

Таким чином, дисертаційне дослідження Ю.М. Арапіна здійснене на високому теоретичному та методологічному рівнях. Висновки, положення, рекомендації та пропозиції дисертації, відповідають вимогам Положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають достатній ступінь наукової новизни і практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій і пропозицій дисертаційного дослідження Ю.М. Арапіна не викликають жодних сумнівів. Вони логічно слідують із тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Пропозиції, запропоновані дисертантом, стосовно вдосконалення публічного управління ринку зерна в Україні мають важливе теоретичне та практичне значення.

Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації, схваленої та затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 липня 2024 р. № 684-р; Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану

заходів з її реалізації у 2025 – 2027 роках, схваленої та затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р. Робота відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2025 – 2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 року № 326) й основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2025 – 2029 роки (рішення Вченої ради від 24 грудня 2024 року, протокол № 25). Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року, протокол № 14.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Результати наукового пошуку, що виносяться на захист, отримані завдяки застосуванню комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема діалектичний, герменевтичний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, структурно-логічний, статистичний та документального аналізу, моделювання тощо.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить комплекс загальних і спеціальних методів наукового пізнання, який дозволив ефективно досягти визначених цілей, вирішити поставлені завдання, а також обґрунтувати отримані результати, висновки та практичні рекомендації щодо дослідження публічного адміністрування ринку зерна в Україні.

Автор зазначає, що обрана методологія й відповідний концептуальний підхід, з урахуванням окреслених завдань і мети дослідження, амбітних цілей щодо розв'язання основних наукових завдань дозволили фундаментально підійти до питання тлумачення загально-правових і спеціальних категорій, окреслити всі необхідні елементи юридичних явищ і підкреслити не лише актуальність відповідної теми та виокремити й загострити увагу читача на найбільш проблемних питаннях, а й запропонувати ймовірні шляхи їх розв'язання найбільш ефективними інструментами.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Теоретичне значення положень дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно містить

новітні визначення основних понять, термінів і явищ, що безпосередньо стосуються публічного адміністрування ринку зерна в Україні, а й з огляду на необхідність подальшого вдосконалення відповідних засад в межах науки адміністративного права. Сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, висновки, рекомендації та пропозиції впроваджено та може бути використано в:

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Фінансове право», «Податкове право», «Концептуальні проблеми фінансового права України» під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт Національної академії внутрішніх справ від 28.01.2026 № 19-ОП);

– *науковій діяльності* – при підготовці монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову (акт Національної академії внутрішніх справ від 30.01.2026 № 20-НД);

– *практичній діяльності* Міністерства юстиції України по: 1) підготовці пропозицій щодо вдосконалення процедур державної реєстрації прав на зернові склади та складські документи на зерно, що сприяє захисту прав власності агровиробників; 2) напрацюванню механізму правової експертизи нормативно-правових актів у сфері зернової логістики на відповідності вимогам антикорупційного законодавства та стандартів ЄС; 3) виробленню рекомендацій щодо правового регулювання електронних торгів зерном та цифровізації реєстрів у межах концепції «публічних сервісів»; 4) розробці процедури правового моніторингу ринку зерна як інструменту публічного управління, що включає системний аналіз ефективності виконання регуляторних актів у сфері експорту зернових.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація написана українською мовою, відповідає вимогам, що висуваються до підготовки такого

виду робіт. Складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, із них основний текст дисертації – 163 сторінки. Список використаних джерел розміщено на 24 сторінках і налічує 227 найменувань.

Анотація у стислій формі містить основні тези дисертаційного дослідження, викладена українською та англійською мовами.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження публічного адміністрування ринку зерна в Україні» складається з трьох підрозділів:

Підрозділ 1.1. «Теоретичні основи та ретроспектива виникнення і розвитку публічного адміністрування ринку зерна», присвячено ґрунтовному дослідженню генезису ринку зерна в Україні. Сформульовано етапи ретроспективного процесу формування публічного адміністрування ринку зерна.

Підрозділ 1.2. «Методологічні засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні», в якому визначено та охарактеризовано засади публічного адміністрування ринку зерна в Україні, принципи державної політики у сфері ринку зерна та засоби її реалізації. Запропоновано модель публічного адміністрування ринку зерна в Україні та ключові інструменти її реалізації.

Підрозділ 1.3. «Публічне адміністрування ринку зерна в Україні та за кордоном», в якому здійснено ґрунтовне дослідження публічного адміністрування ринку зерна в Україні, США та країн ЄС. Виокремлено інструменти реалізації публічного адміністрування ринку зерна у зарубіжних країнах.

Розділ 2 «Механізм публічного адміністрування ринку зерна в Україні» складається з трьох підрозділів:

Підрозділ 2.1. «Загальна характеристика механізму публічного адміністрування ринку зерна в Україні», присвячений дослідженню та визначенню механізму публічного адміністрування ринку зерна в України. Виокремлено ключові елементи механізму публічного адміністрування ринку зерна в України. Запропоновано авторське визначення поняття «публічне адміністрування ринку зерна в Україні».

Підрозділ 2.2. «Нормативно-правове забезпечення публічного адміністрування ринку зерна в Україні», в якому надано детальну характеристику нормативно-правових актів регулювання публічного адміністрування ринку зерна в України та їх класифікацію. Надано пропозиції для розвитку конкретних ініціатив та програм з метою забезпечення ефективної системи публічного адміністрування ринку зерна в України. Запропоновано та розроблено проєкт Закону України «Про державну підтримку ринку зерна та його інтеграцію до країн-членів Європейського Союзу».

Підрозділ 2.3. «Характеристика системи суб'єктів публічного адміністрування ринку зерна в Україні» спрямований на визначення системи суб'єктів публічного адміністрування ринку зерна в Україні. Виокремлено основні ознаки суб'єктів публічного адміністрування ринку зерна в Україні та запропоновано їх класифікацію.

Розділ 3 «Удосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні» складається з двох підрозділів:

Підрозділ 3.1. «Напрями вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні», в межах якого виокремлено загальнотеоретичні напрями удосконалення публічного адміністрування можна ринку зерна в Україні. Обґрунтовано їх доцільність та надано детальну характеристику.

Підрозділ 3.2. «Шляхи взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування ринку зерна», присвячений виокремленню перспективних шляхів взаємодії державних органів щодо публічного адміністрування ринку зерна для вдосконалення публічного адміністрування ринку зерна в Україні.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Ю.М. Арапіна на тему «Публічне адміністрування ринку зерна в України» доречно використовувати для підвищення рівня правової культури та правосвідомості суб'єктів публічної адміністрації ринку зерна та суб'єктів виробництва, зберігання та переробки зерна; в освітньому процесі закладів вищої освіти, науково-дослідних розробках наукових установ, при підготовці наукових праць,

плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи кваліфікаційну наукову працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, що потребують додаткової аргументації, пояснень у ході публічного захисту або спрямовані на їх врахування в подальшій науковій роботі, зокрема:

1. Що саме Ви відносите до правового інструментарію для заходів стимулювання розвитку ринку зерна, зростання виробництва зернових культур, що в свою чергу, буде сприяти підвищенню рентабельності діяльності зерновиробників та інших суб'єктів ринку?

2. В теорії науки модель публічного адміністрування ринку зерна в Україні включає три рівні, Вами запропоновано четвертий. Поясніть, що саме включає запропонований Вами четвертий рівень і що позитивного він додасть в теорію науки?

3. У підрозділі 2.3. Ви досліджуєте суб'єктів публічного адміністрування ринку зерна в Україні, які наділені повноваженнями здійснювати контрольно-наглядову діяльність у сфері АПК. Разом з тим в роботі не зовсім зрозуміло, яким чином здійснюється державний контроль та нагляд на ринку зерна в Україні?

Разом з тим, наведені вище зауваження та пропозиції в основному мають дискусійний характер і слугують підставою для плідної та конструктивної наукової дискусії під час публічного захисту дисертаційної роботи й не впливають на високу наукову цінність дисертаційного дослідження. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю отриманих результатів робота є суттєвим внеском у науку філософію права.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертаційного дослідження й опрацювання наукових публікацій Ю.М. Арапіна фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація є оригінальною, самостійно виконаною працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Юрія Миколайовича Арапіна на тему «Публічне

адміністрування ринку зерна України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням.

За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих дисертантом результатів, дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Арапінн Юрій Миколайович — на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право зі спеціальності 081 – Право.

Рецензент:
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту
права та психології
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент **Ірина БУХТІЯРОВА**

Підпис засвідчую
Фахівець відділення
роботи з постійним складом ВКЗ
майор поліції Матева В.В.